गुलाम घराणे
१२०६ ते १२९०

- **गुलाम घराणे** हे मध्ययुगीन इस्लामी राजवटीतील पहिले महत्त्वाचे घराणे होय, मोहम्मद घौरीने पृथ्वीराज चौहानचा पाडाव केल्यानंतर त्याचे तुर्की गुलाम यांना या राज्याचे शासक बनवले. मोहम्मद घौरीचे वारसदार नसल्याने त्याने तसे केले असावे. या घराण्याची सत्ता १२०६ ते १२९० पर्यंत होती. घौरीच्या गुलामांनी राज्य केल्याने त्यांना राजघराण्या ऐवजी गुलाम घराणे म्हणतात.

गुलाम घराणे
१२०६ ते १२९०

कुतुबुद्दीन ऐबक

आरामशाह

इल्तुतमिश

रूकुनुद्दीन फिरोजशाह

रजिया सुल्तान

मुईजुद्दीन बहरामशाह

अल्लाउद्दीन मसूदशाह

नासिरूद्दीन महमूद

गयासुद्दीन बलबन

Mamluk Sultanate of Delhi

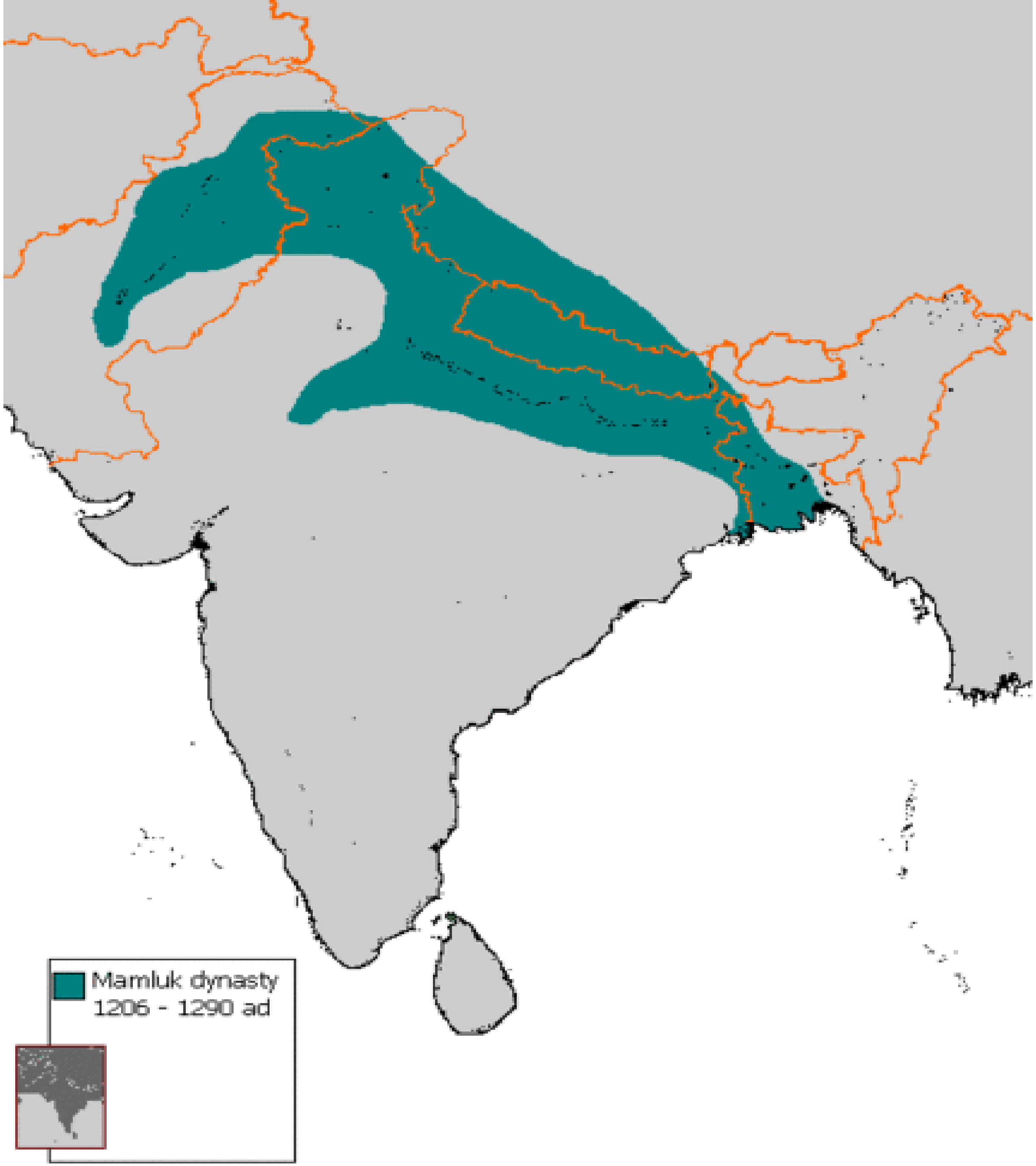

कुतुबुद्दीन ऐबक १२०६ – १२१०

- मध्य कालीन भारत में दिल्ली का पहला सुल्तान एवं गुलाम वंश का स्थापक था।

- उसने केवल चार वर्ष (१२०६ – १२१०) ही शासन किया।

- वह एक बहुत ही प्रतिभाशाली सैनिक था जो दास बनकर पहले राजा के सैन्य अभियानों का सहायक बना और फिर दिल्ली का सुल्तान।

ऐबक के सैन्य अभियान

- सर्वप्रथम, ११९२ में उसने अजमेर तथा मेरठ में विद्रोहों का दमन किया तथा दिल्ली की सत्ता पर आरूढ़ हुआ। दिल्ली के पास इन्द्रप्रस्थ को अपना केन्द्र बनाकर उसने भारत के विजय की नीति अपनायी।
- सन् ११९४ में अजमेर के उसने दूसरे विद्रोह को दबाया और कन्नौज के शासक जयचन्द के सातथचन्दवार के युद्ध में अपने स्वामी का साथ दिया

- उसकी मृत्यु १२१० में घोड़े से पोलो खेलते समय गिर कर एक दुर्घटना में हुई थी।
- कुतुबुद्दीन एबक का लाहौर में मकबरा

कुतुब मीनार, जो अब विश्व धरोहर है, कुतुबुद्दीन के काल में निर्मित हुई थी।

Quwwat-ul-Islam mosque started in 1193 CE by Qutbuddin to mark his victory over Rajputs

इल्तुतमिश

- **1210–1236**

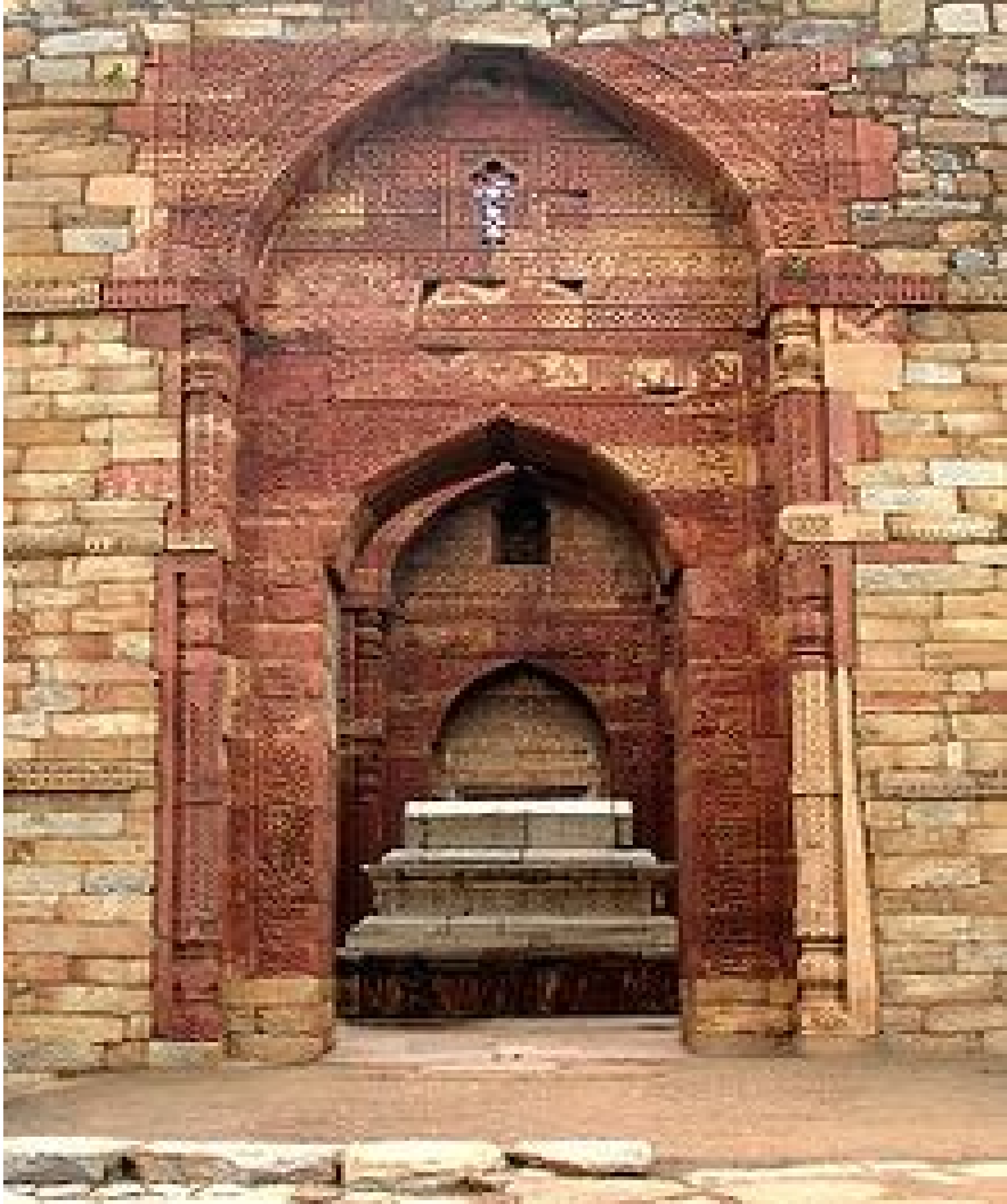

Extent of Delhi Sultanate under Iltutmish

रझिया सुलतान
1236 -1240.

- दिल्ली सल्तनतील पहिल्या गुलाम वंशातील सुल्तान. रजिया सुल्तान ही पहिली इस्लामी महिला सुलतान होय.

Balban

(CE 1266-1287) .

खिलजी घराणे इ.स. १२९० ते इ.स. १३२०

- **खिलजी घराणे** इ.स. १२९० ते इ.स. १३२० या कालखंडात दिल्ली सल्तनतीवर अधिकारारूढ असलेले तुर्की-अफगाण वंशाचे राजघराणे होते. या घराण्याचा शासनकाळ कमी असला, तरीही खिलजी घराण्यातल्या शासकांनी भारतीय उपखंडातील विविध भूप्रदेशांवर केलेल्या आक्रमणांमुळे संपूर्ण भारतीय उपखंडाचीराजकीय स्थिती पालटली. या घराण्यातला दुसरा सुलतान अल्लाउद्दीन खिलजी याने अनेक राजपूत राज्ये, तसेच महाराष्ट्रातील देवगिरीच्या यादवांना पराभूत करून संपवले. भारतीय उपखंडाच्या मोठ्या भूभागावर इस्लामी राज्य सुरू झाले. खिलजी घराण्याच्या काळात झालेल्या मंगोल आक्रमणांना त्यांनी समर्थ प्रतिकार केला. खिलजी घराण्यानंतर दिल्ली सल्तनतीवर तुघलक घराण्याची सत्ता आली.

अलाउद्दीन खिलजी

- Reign1296–1316

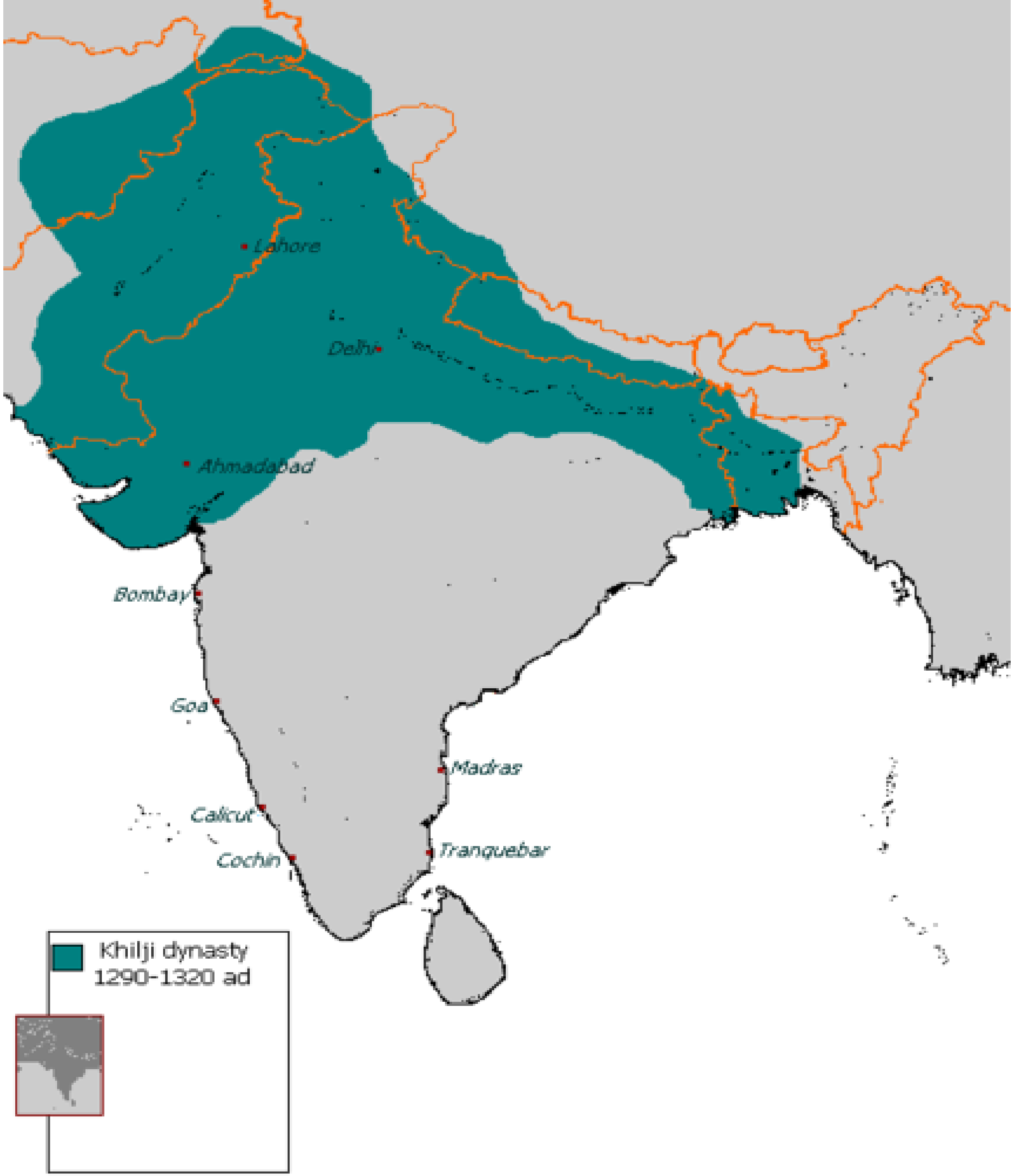
Lahore
Delhi
Ahmadabad
Bombay
Goa
Madras
Calicut
Cochin
Tranquebar
Khilji dynasty
1290-1320 ad

अलाउद्दीन खिलजी

- **अल्लाउद्दीन खिलजीचे बाजार नियंत्रणाचे धोरण काय होते ते सांगा.**

सुलतानशाहीच्या कालखंडामध्ये वस्तुच्या किंमतींमध्ये चढउतार मोठ्या प्रमाणात होत असत. विशेषत: दुष्काळ व टंचाईच्या काळात महागाई व भाववाढ मोठ्या प्रमाणात होत असे. जास्त उत्पादन झाल्यास किंमती खुपच खाली घसरत असत. हे सतत होणारे किंमतीतील बदल थाबंविण्यासाठी अल्लाउद्दीनने बाजारनियंत्रणाचे धोरण सुरु केले. या धोरणानुसार बाजारातील जीवनावश्यक वस्तुच्या किंमती निश्चित प्रमाणात कायमसाठी ठरवून देण्यात आल्या होत्या.

१) <u>बाजार नियंत्रण करण्यामागील हेतु</u> :

वर उल्लेख केल्याप्रमाणे किंमतीत सतत होणारे चढउतार थांबविणे हा बाजारनियंत्रणाचा मुख्य हेतू होता. अल्लाउद्दीनच्या काळात साम्राज्यविस्तार मोठ्या प्रमाणात झाल्यामुळे आणि मंगोलांच्या आक्रमणाची भीती असल्यामुळे त्याला मोठे सैन्य बाळगावे लागत असे. या सैन्याला कमी पगार दिला जात असे. सैनिकांना कमी पगारातही निदान जीवनावश्यक वस्तू घेता याव्यात या मुख्य हेतूने अल्लाउद्दीनने वस्तुच्या किंमती सैनिकांना परवडतील अशा भावावर निश्चित केल्या.

१) <u>बाजार नियंत्रण करण्यामागील हेतु</u> :

वर उल्लेख केल्याप्रमाणे किंमतीत सतत होणारे चढउतार थांबविणे हा बाजारनियंत्रणाचा मुख्य हेतू होता. अल्लाउद्दीनच्या काळात साम्राज्यविस्तार मोठ्या प्रमाणात झाल्यामुळे आणि मंगोलांच्या आक्रमणाची भीती असल्यामुळे त्याला मोठे सैन्य बाळगावे लागत असे. या सैन्याला कमी पगार दिला जात असे. सैनिकांना कमी पगारातही निदान जीवनावश्यक वस्तू घेता याव्यात या मुख्य हेतूने अल्लाउद्दीनने वस्तुच्या किंमती सैनिकांना परवडतील अशा भावावर निश्चित केल्या.

२) <u>बाजार नियंत्रणासाठी केलेले उपाय</u> :

बाजार नियंत्रणासाठी 'मुसल्लीफ-ई-रियासत' नावाचे स्वतंत्र खातेच तयार करण्यात आले. बाजार नियंत्रण व्यवस्थित करता यावे म्हणून बाजाराचे तीन प्रकार केले गेले ते पुढीलप्रमाणे;

१) अन्नधान्याचा बाजार

२) घोडे, गुरेढोरे आणि गुलांमाचा बाजार

३) विदेशी वस्तुंचा बाजार

या बाजारावर देखरेख करण्यासाठी 'शाहना-ए-मंडी' नावाचे स्वतंत्र अधिकारी नेमण्यात आले. बाजारातील सर्व घडामोडी सुलतानापाशी पोहोचविण्यासाठी गुप्तहेर नेमण्यात आले. कुणी व्यापारी जर जास्त किंमत घेत असेल किंवा वजन मापांमध्ये फसवणूक करीत असेल तर अशा व्यापाऱ्याला अत्यंत कडक शिक्षा दिली. जाई त्यामुळेच अल्लाउद्दीन खिलजीच्या काळात सर्व वस्तुच्या किंमती स्थिर राहिल्या.